

Banskobystrický kraj - charakteristika regiónu

30.04.2025 |

[Poloha, rozloha, geografické podmienky](#)

[Demografické východiská](#)

[Ekonomické a sociálne špecifiká](#)

Poloha, rozloha, geografické podmienky

Banskobystrický kraj s rozlohou 9 454 km² je najväčším krajom, zaberá takmer pätinu územia Slovenska. Rozprestiera sa v južnej časti stredného Slovenska, pričom na juhu hraničí s Maďarskou republikou, na východe s Košickým krajom, na severe s Trenčianskym a Žilinským krajom a na západe s Nitrianskym krajom.

Územie kraja patrí do povodia riek Hron, Ipeľ a Slaná. Pre Banskobystrický kraj je charakteristická veľká rozmanitosť geomorfologickej modelácie, od vysokohorských polôh na severe územia cez členitú strednú časť až po mierne zvlnené a rovinné plochy Juhoslovenskej kotliny na juhu územia.

Najvyšším vrchom Banskobystrického kraja je vrch Ďumbier (2 044,6 m n.m.) nachádzajúci sa v Nízkych Tatrách v okrese Brezno. Najnižšie miesto v kraji je breh rieky Ipeľ pri výtoku z kraja na území obce Ipeľské Predmostie v okrese Veľký Krtíš (126,4 m n.m.).

Región má dlhú tradíciu v oblasti baníctva. Ložiská zlata, striebra a medi boli využívané už od 13. storočia najmä v Kremnici, Banskej Štiavnici a Banskej Bystrici. V súčasnosti sú tunajšie ťažobné aktivity v útlme a centrum ťažby sa presúva do oblastí s výskytom nekovových hornín. Významné ložiská silikátov sa nachádzajú v silikátovej zóne pri Lučenci s výskytom nerudných keramických a žiaruvzdorných a rôznych prídavných surovín na výrobu keramických materiálov, kameniny, póroviny a skla. V okolí Revúcej sa ťaží a spracúva magnezitová ruda. Stavebný kameň sa vyskytuje najmä na severe, tehliarske suroviny v poltárskom okrese, štrkopiesky v južných okresoch a kremenec v okrese Žiar nad Hronom.

Na územie kraja zasahujú 4 národné parky – Národný park Nízke Tatry, Národný park Slovenský raj, Národný park Muránska planina, Národný park Veľká Fatra, 4 chránené krajinné oblasti – Poľana, Cerová vrchovina, Štiavnické vrchy a Ponitrie a 10 národných prírodných pamiatok, 53 prírodných pamiatok, 23 národných prírodných rezervácií, 108 prírodných rezervácií, 41 chránených areálov a 8 chránených vtáčích území.

Podľa územno-správneho usporiadania v zmysle zákona NR SR č. 221/1996 Z. z. sa člení na 13 okresov – Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žarnovica a Žiar nad Hronom, v ktorých sa nachádza 516 obcí, z toho 24 miest. Z hľadiska rozlohy najväčším okresom je okres Rimavská

Sobota (zaberá 15,6 % rozlohy kraja), najmenším okres Banská Štiavnica (zaberá len 3,1 % územia kraja). V mestách žije viac ako polovica obyvateľov (51,3 %). Najväčšími mestami sú Banská Bystrica (73,8 tis. obyvateľov) a Zvolen (39,3 tis. obyvateľov).

Demografické východiská

Ku koncu roka 2024 žilo v Banskobystrickom kraji 611-tisíc obyvateľov, čo predstavovalo 11,3 % celkovej populácie Slovenska. Hustota osídlenia dosiahla len 65 obyvateľov na km² a bola najnižšia spomedzi krajov. Najvyššiu hustotu osídlenia vykazoval okres Banská Bystrica (132 obyvateľov na km²), zatiaľ čo najnižšiu okres Krupina (36 obyvateľov na km²).

Región zaznamenáva dlhodobý pokles počtu obyvateľov – úbytok eviduje každoročne od roku 1997. Prirodzený úbytok bol zaznamenaný nepretržite od roku 1996 a záporné migračné saldo od roku 2005. Celkový počet obyvateľov sa v roku 2024 znížil o 3 232 osôb, čo bol najvyšší úbytok spomedzi krajov Slovenska. Živonarodených bolo 4 662 detí, čo predstavovalo najnižší počet od roku 1996. Počet zomretých dosiahol 6 993 osôb, čo bola druhá najnižšia hodnota od roku 2015. Z územia kraja sa zároveň vysťahovalo o 901 osôb viac, než sa prisťahovalo.

Populácia v kraji starne. Od roku 2015 podiel osôb vo veku 65 a viac rokov každoročne prevýšil podiel detí do 14 rokov veku. V roku 2024 tvorili deti 14,7 % populácie, zatiaľ čo seniori predstavovali podiel až 19,9 %, čo je rozdiel 5,2 percentuálneho bodu v prospech staršej vekovej skupiny. Priemerný vek obyvateľa dosiahol 43 rokov.

V roku 2024 bolo uzavretých 2 635 manželstiev, čo predstavovalo medziročný pokles takmer o 12 %. Rozviedlo sa 977 manželstiev, pričom tento počet zostal na úrovni roku 2023. V dlhodobom porovnaní išlo o tretí najnižší počet sobášov a druhý najnižší počet rozvodov od roku 1996.

Ekonomické a sociálne špecifiká

V roku 2023 ekonomicky aktívni obyvatelia, teda pracujúci a nezamestnaní nad 15 rokov, tvorili viac ako 52 % populácie. Miera ekonomickej aktivity, čiže pomer ekonomicky aktívnych k obyvateľstvu nad 15 rokov veku, bola 63,5 %. Miera zamestnanosti (pomer 20 až 64 ročných pracujúcich k celému obyvateľstvu v rovnakom veku) predstavovala 75,1 % a miera nezamestnanosti, teda podiel nezamestnaných z ekonomicky aktívnych, bola 8,8 %. Priemerná nominálna mesačná mzda dosiahla 1 432 eur a za celoslovenským priemerom zaostala o 196 eur.

Z pohľadu organizácií k 31. 12. 2023 v kraji pôsobilo 28,4 tis. právnických osôb, z ktorých podniky tvorili 81,5 % a 37,7 tis. fyzických osôb, z ktorých živnostníci mali podiel 91,4 %. Podniky sa ďalej zameriavali svoje podnikanie do odvetví obchodu, ďalej do odborných, vedeckých a technických činností ako aj priemyslu. Najviac živnostníkov pôsobilo v stavebníctve (22,7 %) a tiež v obchode (16,5 %).

Hrubý domáci produkt (HDP), čiže hodnota všetkých výrobkov a služieb vyrobených v regióne počas roku 2023, predstavoval v bežných cenách 10 784 mil. eur. čo zodpovedalo podielu 8,8 % z celonárodnej hodnoty HDP. Pri prepočte HDP na obyvateľa dosiahol 17 458 eur v bežných cenách a za národným priemerom zaostával o 22,5 %.

Viac ako štvrtinu hrubej pridanej hodnoty kraja vytvorilo odvetvie priemyslu, nasledovali obchod, doprava, ubytovanie a stravovanie s podielom 16,3 % a ďalej verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie, zdravotníctvo a sociálna pomoc s podielom 15,8 %.

Poľnohospodárska pôda strednej kvality tvorí 43 % celej rozlohy kraja. Na poľnohospodársku výrobu sa orientuje prevažne južná časť územia. Využíva sa na pestovanie obilnín, kukurice a aj hrozna. Lúky a pasienky, ktoré sa nachádzajú v severnej oblasti, sú základňou pre chov dobytka a oviec. Stavy oviec v tomto kraji sú dlhodobo najpočetnejšie, najpočetnejšie chovy sú v okrese Rimavská Sobota. Región sa v celoslovenskom rámci vyznačuje aj najväčšou plochou pokrytou lesmi, ktoré tvoria takmer polovicu rozlohy kraja. V ťažbe dreva (hlavne vo svojej severnej a severovýchodnej časti) niekoľkonásobne prevyšuje hodnoty iných krajov.

Z hľadiska odvetví priemyslu je najviac zastúpená výroba kovov a kovových výrobkov, výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov, výroba potravín a nápojov a výroba strojov a zariadení. Priemyselné podniky so sídlom v regióne v roku 2023 zamestnávali 45,9 tis. osôb a tržby za ich výkony a tovar dosiahli objem 6,9 mld. eur. V porovnaní s ostatnými krajinami Slovenska boli tržby aj zamestnanosť najnižšie.

Banskobystrický kraj patril k menej produktívnym regiónom aj v odvetví stavebníctva. Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami dosiahla 580,1 mil. eur a stavebná produkcia podľa dodávateľských zmlúv 694,1 mil. eur. Išlo o druhé najnižšie hodnoty spomedzi krajov. V kraji sa dokončila výstavba 1 517 bytov, čo bolo najmenej v regionálnom porovnaní. Väčšina bytov sa skolaudovala v okresoch Banská Bystrica (427) a Brezno (234).

Členitosť a náročnosť terénu v Banskobystrickom kraji nepriaznivo vplyva na výstavbu dopravných komunikácií. Prírodné podmienky neumožňujú významnejšie rozvinúť jednotlivé druhy dopravy. Dĺžka cestnej siete v roku 2023 predstavovala 3 216 km, z toho rýchlostné cesty tvorili až 141 km, čo je najviac spomedzi regiónov. Po cestách jazdilo takmer 395 tis. evidovaných motorových vozidiel, z nich 71 % boli osobné automobily.

Školstvo reprezentuje široká sieť školských zariadení. V roku 2023 v kraji pôsobilo 387 materských škôl, 264 základných škôl, 25 gymnázií, 56 stredných odborných škôl a 3 konzervatóriá. V Banskej Bystrici má svoje sídlo Univerzita Mateja Bela, Akadémia umení a Fakulta zdravotníctva Slovenskej zdravotníckej univerzity, vo Zvolene pôsobí Technická univerzita a v Banskej Štiavnici zase Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta.

O zdravie obyvateľov sa v roku 2023 staralo 1 594 zdravotníckych zariadení zahrnujúcich 27 nemocníc, 1 218 zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti a 8 liečební, z ktorých dominovala Rooseveltova nemocnica. Nezanedbateľnú úlohu majú aj kúpele a kúpeľná starostlivosť v Sliači, Kováčovej, Dudinciach, Brusne, Číži a Sklených Tepliciach.

V oblasti kultúry je významným centrom mesto Zvolen so sídlom činohry Divadla Jozefa

Gregora Tajovského, ktorá každoročne usporadúva prehliadku divadelných hier a divadelných súborov v rámci podujatia Zvolenské zámocké hry. Mesto Banská Bystrica je sídlom opery a baletu tohto divadla. Kultúrne vyžitie na území kraja v roku 2023 poskytovalo spolu 15 divadiel, vrátane malých a nezávislých, 22 stálych kín s 32 premietacími sálami, 4 galérie a 30 múzeí. Čitatelia mali k dispozícii 245 knižníc.

Banskobystrický kraj ponúka množstvo kultúrnych a prírodných pamiatok. Mestá Banská Bystrica, Banská Štiavnica a Kremnica boli vyhlásené za mestské pamiatkové rezervácie, pričom Banská Štiavnica bola zapísaná do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva. [Špania Dolina](#), [Štiavnické Bane](#) a [Sebechleby – Stará Hora](#) sú pamiatkové rezervácie vidieckych sídiel. Prírodné krásy severnej časti kraja sú hojne využívané ako centrá zimného turistického ruchu. V roku 2023 kraj navštívilo takmer 625-tisíc hostí, ktorí boli ubytovaní v 716 ubytovacích zariadeniach.